

ИМА ЛИ ВОЛЯ – ИМА И ПЪТ...

Христо Проданов – първият българин, изкачил на 20 април 1984 г. връх Еверест

Роден и израсъл в подножието на Стара планина, още твърде рано Христо се пристрастява към планината. По-често сам, по-рядко с приятели, от десетгодишна възраст той броди по долината на Стара река, обикаля хижите "Хубавец", "Балкански рози" и "Васил Левски". Нерядко изкачва и близките до Карлово върхове Амбарица, Купена, Кръстците, Костенурката. През 1957 г., едва на 14 години, с братовчед му Захари предприемат и най-продължителния си преход - от хижа "Васил Левски" през връх Ботев, хижа "Тъжа", хижа "Мазалат", хижа "Узана", Шипченския проход до хижа "Бузлуджа", откъдето слизат до село (днес - град - Шипка). До родния си град се връщат пеша през село Шейново и Калофер - нещо, с което двамата много се гордеели.

От тогава Христо е така запленил от връх Ботев, че нищо не може да го убеди, че в България и на Балканите има по-високи от него. Дори когато учителят му по география се мъчи да го убеди не само с думи, но и чрез написаното в учебника, Христо само промълвява: "Е, да, но Мусала и Ботев са еднакви по височина"...

Решаваща за връзката му с алпинизма се оказва 1958 г. Тогава по улиците на Карлово вижда двама мъже с необикновено облекло и огромни обувки. На раменете си носят раници, а върху тях нещо нормално за онова време) - намотани по особен начин въжета. Възрастните карловци дълго обръщат погледи след чудациите. А малчуганите ги съпровождат до края на града. Любопитството на двама от тях е по-силно и ги проследяват чак до хижа "Балкански рози". Там братовчедите Христо и Захари разбират що за хора са двамата, след които са вървели толкова дълго - алпинисти, хора, които изкачват върховете, без да търсят пътеки, а право нагоре по скалите, без да се съобразяват с изпречилите се пред тях трудности. Това много силно впечатлява "преследвачите" и определя смисъла и съдържанието на целия по-сетнешен Христов живот. И той се захваща за работа.

"Още от края на 1958 г. аз с голям интерес се стараех да науча нещо от алпинизма - пише в дневника си той. - Веднъж ми попадна книгата "Техника и тактика на алпинизма", която с голяма жар четях и препрочитях. От рисунките се стараех да науча нещо повече за алпийската техника. За една седмица аз успях да прерисувам всички нагледни рисунки, преписах и доста работи от алпинизма." В Механотехникума, където учи, разбират увлечението му и разрешават създаването на алпийска група. С инвентар, съоръжения и инструктори помагат от Пловдив. Записват желаещите в курс по алпинизъм. Тук вродените качества бързо са забелязани от неговите учители. А скалите на Сучурума (турски - "Водопада", су - вода, чурум - падам; водопад и местността край него в близките околности на Карлово - бел. ред.) стават място за изява на смелост и подранило мъжество. После погледите на карловските алпинисти се насочват към върховете на Рила, Пирин и Стара планина. Сред тях винаги и неизменно е Христо.

Окръжната лятна алпиниада на тогавашния Пловдивски окръг през 1959 г. (от 13 до 17 юли в Пирин) е първата му среща с истинския алпинизъм. Там Христо се запознава с Никола Корчев, който по това време е еталон за алпинист-катерач у нас. С него катери върховете Дженгал, Атмегдан и Синаница - и трите от IV категория. После се зареждат участия в републикански летни и зимни алпиниади, курсове по лятна и зимна алпийска техника, републикански зимни траверси Рила-Пирин, курсове за младши инструктори.

От 26 януари до 5 февруари се сбъдва голямата мечта на Христо - да отиде в чужбина, "в един нов и непознат за мене свят" - както отбелязва в дневника си. С отбора на Окръжния съвет на Българския туристически съюз - Пловдив, посещава Румъния. Активността му не остава незабелязана и включен в националния състав

за Югославия. От 24 юли до 8 август 1962 г. там катери върховете Триглав по "Словенска смер" и Яловец по "Хранова смер" (в Юлийските Алпи, в днешна Словения).

След завръщането от тази голяма за него проява, поласкан от доверието, Христо още по-пълно се отдава на алпинизма. Стреми се да премине всички категоризирани маршрути у нас (по това време около 300). Но това не го задоволява и не спира дотам. У него се страстно се проявява жаждата за премиери. Търси нови пътища към върховете. Премиерите му се отличават с необикновена трудност и логичност. Трудно е да се изброят всичките. Само на Райските скали (над хижа "Рай") са десетина. И все от висока категория. "Цанко Бангиев", "Победа", "Черните плочи", "Дружба" и днес респектират всеки алпинист.

Няколко пъти повече и по-трудни са туровете му в Рила - Дяволските Игли, Черната стена, Злия зъб. Впечатляващи са маршрутите му на Вратцата, както и по скалите на Триградското ждрело. "Много силно ме привличат премиерните изкачвания. Неизвестността, рискът и опасностите ме мобилизират - бе споделил някога с мене Христо. - Не се спирах и през зимата. Така се роди идеята и за зимни премиери, които не повтарят преминати през лятото маршрути."

Христо стана инициатор на зимните диретисими - изкачвания по права линия от основата на стената до върха, независимо от трудностите. Само за няколко години младият карловец осъществява толкова много и толкова трудни първи изкачвания през зимата и лятото, че нито един български алпинист все още не е достигнал неговото постижение - 36 премиери само от висока категория на трудност. По нашите планини Христо показва висока класа и виртуозна техника, която - смело може да се каже - обогати теорията и практиката на българския алпинизъм. Много и различни са неговите партньори - Георги Атанасов, Благой Дживджанов, Атанас Кованджиев, Трифон Джамбазов, Пламен Гурзовски, Асен Велев, Иван Василев, Никола Корчев, Малин Цонкин, Драголюб Костов...

Стихия на Христо са не само отвесните скали, а и ледените и вечно заснежени върхове на големите планини в света. Алпите стават арена, където изявява себе си и предизвиква вниманието на чуждестранните специалисти. Те все по-често започват да говорят за българския алпинизъм с почит и уважение.

През 1965 г. имах щастието да заведа младежкия национален отбор по алпинизъм в Кавказ. В състава беше и Христо. Там изкачихме върховете Мижирги (4500 м) и Улу-ауз-Баши (4675 м) в района на Безенги, както и кавказкия първенец Елбрус (5633 м). И на трите Христо плътно ме следваше, крачка в крачка. Изяви се не само като отличен катерач, но и като разностранен алпинист, понасящ отлично височината. И днес не мога да си обясня кой и защо беше решил, че Христо не е за височинни изкачвания. От ръководството на българския алпинизъм го насочиха главно към стенните. Когато през 1967 г. българи за първи път тръгнаха насочиха към седемхилядник - пик Ленин (днес Кауфман, 7134 м), Христо не намери място в състава. Заедно с Атанас Кованджиев ги изпратиха като представители на традиционната алпийска среща в Шамони. Там те се проявиха по най-добрия начин. Направиха първи български траверс на Монблан, първото българско изкачване по северната стена на Гранд Жорас (реброто Уокър) и преминаха по "Бонати" на Пти Дрю. Година по-късно Христо се справи с трудния и дълъг ръб по иглите Пьотере и с ръба Френе на Монблан. Тогава направи опит за премиера по северната стена на Пти Дрю от най-висока трудност, но той бе осуетен от лошото време.

Пак заради "съображението", че "не понася височината", Христо не попадна в състава за първото изкачване на пик Комунизъм (днес Гармо, 7495 м) през 1972 г. Но и това не го разколеба да продължи напред и нагоре.

През 1974 г. бе епопеята на Матерхорн. Седем дни бурята и ураганният вятър държаха в прегръдките си Христо и партньора му Трифон Джамбазов. Силата,

мъжеството и отличната техника победиха отново. Три години по-късно във френската преса отново се писа за "юначните българи", дръзнали да мерят сили с "Пътя на гидовете" по северната стена на Пти Дрю. И тук четири денонощия Христо водеше своите приятели и партньори, като преодоля пасажи с изключителна трудност.

Христо често посещаваше Кавказ - най-популярната планина в бившия Съветски съюз. И винаги се завръщаше с още по-трудни изкачвания - едноседмичен траверс на Кръста на Ушба (1970 г.), траверс на шилестите чуки на Шхелда (1973 г.), зимно изкачване на Елбрус.

И когато през 1976 г. беше формиран екипът за "българската реабилитация" на Ношак (7492 м, атакуван пет години преди това от друга българска експедиция с пет жертви - бел. ред.), Христо не можеше да не бъде включен в него. По време на тренировъчния лагер-сбор в Памир през 1975 г. поради крайно лошите атмосферни условия на пик Ленин стъпиха само четирима души. Един от тях беше Христо. На Ношак той отново бе водеща фигура. Това окончателно го утвърди като "висотник", като тогава, подражавайки на съветската терминология, наричахме занимаващите се с височинен алпинизъм.

А Памир? Тази планина с трите си седемхилядника така привлече Христо, че той пет пъти стъпи на пик Ленин (днес Кауфман, 7134 м), четири (последния само за 28 часа!) - на пик Евгения Корженевска (7105 м) и два - на пик Комунизъм (днес Гармо, 7495 м). През 1983 г. постави още един български рекорд - само за 21 дни беше на пик Ленин (13 юли), пик Комунизъм (24 юли) и Корженевска (29 юли) и пак на пик Ленин (2 август). С 12-те си седемхилядни постижения Христо изпреварва всички свои колеги и колежки. След него са един алпинист с 11 изкачвания, двама - с по 10, двама - с по 9, един - с 8, двама - с по 7, петима - с по 6 и т. н. И тъй като тези, които са най-близо до него, са приключили заниманията си с алпинизъм, не съществува вероятност рекордът му да бъде подобрен нито в близките, нито в по-далечните години.

И затова, когато на 30 април 1981 г. бе съобщено, че в 13. 45 часа на връх Лхотце (8516 м) е стъпил българин, нито за секунда няха съмнение, че това е Христо Проданов. Благодарение на силната си воля, на отличната си физическа и техническа подготовка, на изключителната си психическа устойчивост, увенча с успех усилията на първата българска хималайска експедиция през 1981 г. и откри пътя на българите към гигантите в Хималаите и Каракорум. За това свое постижение той написа книгата "Лхотце - 8516 м" (София, издателство "Медицина и физкултура", 1982 г.).

За Еверест Христо тръгна с най-голям актив - един осемхилядник, дванадесет седемхилядника, изкачвания на четири от петте най-големи стени в Алпите, траверс на Шхелда и Кръста на Ушба. И не само това. Той бе подготвен във всяко отношение - физически, психически, техническа. Показа забележителна височинна поносимост и работоспособност. От 30 април 1981 г. до 20 април 1984 г. Христо не се разделяше с голямата си мечта да стъпи на най-високия връх на планетата Еверест (8848 м). С нея заспиваше и се събуждаше. С нея крачеше по снежните и ледени върхове на Памир, Кавказ, Алпите, Рила, Пирин и Стара планина. За "Третия полюс" тръгна няколко дни преди основната група.. После с още няколко души пое по склоновете му. И когато пристигнаха и останалите, вече имаше изграден лагер 1 (6050 м) на седловината Лхо-Ла. Той взе активно участие и в организирането на останалите лагери. Затова бе съвсем естествено да участва в първия опит за изкачване. Направи го с шерпа Чхованг Ринджи, защото само той от цялата група прие предизвикателството за атака без кислород, както беше решил Христо. В границите на 8400-8500 м шерпът се отказа и Христо бе принуден да вземе решение да продължи или да се връща. На Еверест и други осемхилядници деветнадесет души

преди него бяха избирали да продължат. Така бе действал и той самият на Лхотце. ...Тръгна нагоре от 8500 м. Движението беше бавно. В 18. 10 часа местно време неговият глас прозвуча от 8848 м. На най-високата точка на планетата беше първият българин. Нататък е ясно. Христо не слезе от "своя" връх. Остана завинаги по склоновете му. За него се изказаха алпинисти и специалисти със световна известност - Райнхолд Меснер, Едмънд Хилари, Майкъл Чени, Едуард Мисловски, Юзеф Ника. Всички бяха единомисленици - Христо бе един от най-големите алпинисти в света, явление в българския алпинизъм. Потвърдиха го и резултатите от анкетата "Алпинист на XX век". Той беше посочен на първо място в най-много от картите на действащите алпинисти, ветерани, деятели, както и от спортните редакции и отдели на водещите печатни издания и електронни медии.

Христо ни остави не само многобройни и трудни изкачвания, а и една книга (за която стана дума) и няколко десетки материала, отпечатани във вестник "Ехо", списание "Турист" и редица всекидневници. Остави ни и два дневника. Единият проследява първите му стъпки в алпинизма от 1958 г. до влизането му в казармата през 1962-а. Вторият е писан "на коляно", в палатката на базовия лагер на Еверест. Започва на 10 февруари 1984 г. - денят на отпътуването му към Хималаите с думите: "За втори път записвам най-важното в моя живот към Еверест - моята мечта." За която Людмил Янков писа: "На Еверест смърт няма, има само сливане с мечтата"...

Христо Проданов през 1984 г. преди да замине за Непал

източник - https://www.facebook.com/%D0%A5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE-%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2-%D0%B0%D0%BB%D0%BF%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82-167368793277682/timeline?ref=page_internal